

Solymosi Tari Emőke zenetörténész beszéde

Lajtha László születésének 129. évfordulóján, 2021. június 30-án,
a Károlyi-kertben, a Lajtha-szobornál megtartott koszorúzás alkalmából

Tisztelt Egybegyűltek, kedves Ünneplők!

Hat éve már annak, hogy 2015. június 30-án, hosszú évekig tartó előkészítő munka, és különösen Dr. Lajtha Ildikó, a zeneszerző unokahúga, valamint Kelemen László, a Hagyományok Háza főigazgatója erőfeszítései árán felavathattuk ezt a szobrot, Gálhidy Péter alkotását. Ez a világ első Lajtha-szobra. Sokatmondó, hogy csak több mint félévszázaddal a szerző halála (1963) után készülhetett el.

Az elmúlt években szép hagyománnyá vált, hogy e napon megkoszorúzzuk a Váci utca 79-es számú házát, a nagy zeneszerző, népzenekutató, pedagógus és kultúrdiplomata egykori otthonát, majd népzenei kísérettel átvonulunk ide, a Károlyi-kertbe, amelyen annak idején Lajtha László is sokszor keresztülsétált. Hosszú időn át (1949–1961) itt, a Ferenczy István utcában volt ugyanis a Francia Intézet, ahol Lajtha – miután a kommunista rezsim kezdetétől nem engedték utazni, és így 14 éven át nélkülöznie kellett második otthonát, Párizst – zenei tanácsadóként dolgozott, megismertetve a magyarokkal az általa olyannyira csodált francia zenekultúrát. Ez volt az a zenekultúra, mely – a magyar népzene mellett – a legfontosabb hatást jelentette számára zeneszerzői nyelvezetének kialakításában.

Ha elképzeljük, amint Lajtha e kerten át siet a Francia Intézetbe, rögtön eszünkbe jut az a sokrétű kapcsolat, amely a nagy muzsikust ehhez a kultúrához fűzte. Diákkorában hosszabb időn át tanult a párizsi Schola Cantorum vezetőjénél, később kultúrdiplomáciai feladatai ellátása végett rendszeresen tartózkodott Párizsban. Számos művét a francia fővárosban mutatták be, és kiadója is francia volt. Jelentős francia művészek tartoztak a barátai, ismerősei, kollégái körébe, és 1955-ben ő lett a Francia Szépművészeti Akadémia második magyar zeneszerző tagja – Liszt Ferenc után.

Itt volt egészen közel a Nemzeti Zenede is (az épület most is itt van, a Semmelweis utcában), Lajtha kivételesen nagyhatású tanári tevékenységének színhelye. A Zenedében 30 éven át (1919–1949) tanított, összesen 11 különböző tantárgyat, ugyancsak a párizsi Schola Cantorum szellemében. Ő volt az utolsó főigazgató, mielőtt a nagymúltú intézményt kiszervezték volna alóla és beolvasztották volna egy másik intézménybe.

Lajthának bizonyára sok kellemes percet szereztek e szép park fái, virágai. De tudjuk, hogy a Károlyi-kert fájdalmat is okozott számára. Itt ugyanis hangversenyeket rendeztek, és Lajtha azt írja egy levelében, hogy kortársai művei sorra megszólalhattak itt, csak az ő művei nem, mégpedig politikai okokból. Valóban, a kommunizmussal szembeni ellenséges érzéseit egyáltalán nem palástoló Lajtha darabjait az 1940-es évek végétől csak ritkán játszották itthon, még azokat a darabjait is, melyeket Nyugaton nagy sikerrel mutattak be.

De most gondolkodjunk el egy pillanatra azon, hogy vajon a ma emberének, aki ma sétál keresztül a Károlyi-kerten, mit üzenhet Lajtha, mit üzenhet ez a szobor.

Mi az, ami Lajtháról elsőként eszébe juthat? Vagy mi kellene, hogy eszébe jusson?

Azt ma már bizonyára sokan tudják, hogy Lajtha mennyire jelentős, Európa-szerte, sőt a tengerentúlon is játszott zeneszerző volt (és egyre inkább az ma is), akit a franciák az egy

évtizeddel idősebb Bartók és Kodály mellett „a harmadik nagy magyarként” emlegettek, és hogy ugyanez az ember a főként Erdélyben majd később a Dunántúlon végzett népzenekutatói tevékenységével milyen alapvető értékmentő munkát végzett el. Egyre többen tudják azt is, hogy a magyarországi táncművelés egyik legfontosabb zenei forrása éppen Lajtha széki gyűjtése volt.

Ferencsik János, Tátrai Vilmos, Starker János és még sok nagy zenész neve kapcsán gyakran megemlítik, hogy meghatározó tanárunk volt Lajtha, így lassan az is a köztudat része lesz, hogy e nagy muzsikus milyen sokat adott a nála fiatalabb generációknak.

Sokan hallottak már arról is, hogy Lajtha mennyire egyenes gerincű, megtörhetetlen jellemű ember volt, akit nem lehetett megfélemlíteni, nem lehetett rákényszeríteni arra, hogy elvei ellen cselekedjen. Ismert, hogy amikor kitört az I. világháború, és Lajtha könnyen elkerülhette volna a besorozást, hazaszeretettől vezérelve, önszántából vonult be a frontra, ahonnan aztán csak több mint négy év múlva térhetett haza, élete végéig magában hordozva a fronton kapott lelki sebeket. Aztán a II. világháború alatt, 1944-ben mentette az üldözötteket, harcolt a nemzeti ellenállási mozgalomban, ahogyan ezt egy francia nyelvű levelében ő maga írja le. Sokan tudják ma már azt is, hogy amikor 1948-ban, londoni szerződése lejártával Nyugaton maradhatott volna, elfogadva a kapott állás-, illetve munkajánlatok valamelyikét, ő a hazáját választotta, vállalva a legnagyobb nehézségeket, amik élete utolsó másfél évtizedében vártak rá. Szintén egyre ismertebb tény, hogy amikor Lajtha népzene gyűjtőként 1951-ben Kossuth-díjat kapott, a díj összegét szétosztotta azok között, akiket a kommunista hatalom még nála is sokkal rosszabb helyzetbe taszított. Erkölcsi érzéke tiltakozott az ellen, hogy a visszautasíthatatlan kitüntetéssel járó pénzből akár csak egyetlen fillért is megtartsa.

Nem sorolom a hasonló bizonyítékokat Lajtha emberi nagyságára.

Előttünk áll tehát egy kiemelkedő alkotóművészi, kutatói és pedagógusi pálya, és egy nagy ember, a maga mindvégig tiszta jellemével.

De hadd idézzek ezzel kapcsolatban valamit Lajthától, ami biztosan kevésbé ismert: francia nyelvű levelében, amelyet a Nobel-díjas írónak, Romain Rolland-nak írt, így tépelődött: „Vajon van-e jogom írni? Manapság az egyedüli jogalap arra, hogy akár csak egyetlen hangjegyet is leírjunk, az, ha megoldást adunk az emberiségnek az égető problémákra, melyek lázas szívét gyötrik...”

Lajtha számos műve volt közvetlen kapcsolatban történelmi eseményekkel, gondoljunk például azokra a darabjaira, amelyekkel – túlságosan is tapasztalt I. világháborús felderítő és tüzértisztként – a közelgő II. világháború veszélyeire akart figyelmeztetni, vagy amelyekkel a II. világháború áldozatait siratta el. Vagy idézzük fel magunkban azokat a miséket és más egyházi műveket, amelyekkel az 1950-es években akart hitet tenni a kereszténység mellett és együtt a meghurcolt Mindszenty József személye mellett.

Lajtha a maga módján mindig gyógyítani akarta a világot, helyreállítani azt, ami kibillent az erkölcsi rendből, megoldást adni „az emberiség lázas szívét gyötrő égető problémákra”.

Ez, vagy ez is lehet a Lajtha-szobor üzenete az erre járóknak.

Minden – bármely sikeres – tevékenységünk igazolását csak az adhatja, hogy volt-e, van-e erkölcsi alapja.

Ezt szerettem volna elmondani Lajtha László 129. születésnapján.

Köszönöm szépen, hogy meghallgattak.